

Bir Siyasi Kültür Eleştirisi, Osmanlılık: Bir Ermeni Gencinin Hatıra Defteri

A Criticism of Political Culture, Ottomanism: Memorabilia of an Armenian Young

Pelin GÖRGÜLÜ*

Öz:

Osmanlı Devleti'nin dağılma döneminde hüküm süren “Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük” ideolojileri devleti kurtarma planları olarak benimsenmiştir. Bahsedilen üç ideoloji de kendisine anayasal düzlemde yer bulmuştur. II. Meşrutiyet'ten itibaren yükselişe geçen Türkçülük, diğer ideolojilere nazaran daha farklı bir sentezi benimsemiştir. Modern Türk milliyetçiliğinin yolunu açan bu ideoloji ileride, cumhuriyetin temel zemini olarak varlığını sürdürmüştür. İdeolojiler birbirleriyle karşı karşıya gelirken, hayatını Rus saldırılarından kendisini korumakla geçirmiş bir babanın oğlu olan, daha okul yıllarında Türkçülük anlayışını benimseyen ve Osmanlıcılığa şiddetle karşı çıkan, bu ideolojinin geçersiz olduğunu savunan Ömer Seyfettin edebi anlatılar yoluyla fikirlerini yaymaya çalışmıştır. Dönemin toplumunu iyi bir şekilde analiz eden yazar, devleti kurtarma planının Osmanlıcılık olmadığını anlatmayı kutsal bir vazife olarak görmüştür. Otuz altı yıllık yaşamına sayısız eser sığdıran fikir adamı Seyfettin, milli bilinci aşlamaya, kimlik şuuru oluşturmaya çalışır. Dolayısıyla bu temalar onun eserlerinin ana zemini oluşturur. Yayımladığı eserlerde Türkçülük önderliğinde diğer ideolojilere şiddetle karşı çıkar. Bu anlayışla 1918 'de Ashab-ı Kehfimiz'i kaleme alır. Eserin önsözünde, dönemin aydınlarının derin bir uykuda olduğunu, dini, dili,

*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Öğrencisi. e-mail: pelingorgulu@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0070-8020>

etnik aidiyetleri, kültürü, tarihi farklı olan topluluklardan ortak bir değer, millet oluşturulamayacağını belirtmiştir. Pek fazla incelenmemiş olan bu eserde içinde bulunduğu dönemin eleştirisini Ermeni bir gencin anlatımıyla verir. Uzun hikâye olarak nitelendirdiği eserinde, Osmanlıcılık ideolojisinin nasıl bir kavram olduğunu dönemin azınlıkları üzerinden vermeye çalışmıştır. İnceleyeceğimiz metin bir bakıma II. Meşrutiyet sonrası toplumun siyasi, ekonomik ve kültürel yapısı hakkında bilgi edinmemizi de sağlamıştır. Bu çalışmamızda Ashab-ı Kehfimiz adlı eser üzerinden süresi dolmuş bir akım olarak belirttiği Osmanlıcılık ideolojisinin eleştirisi, Türkçülük ideolojisinin haklılığı ve bu ideolojinin neden benimsenmesi gerektiği verilmeye çalışılacaktır.

Anahtar sözcükler: Ömer Seyfettin, Roman, Osmanlıcılık, Hiciv, Eleştiri, Meşrutiyet.

Abstract:

The ideologies of Ottomanism, Islamism and Turkism, which prevailed during the disintegration of the Ottoman Empire, were adopted as plans to save the state. The three ideologies mentioned took place in the constitutional plane. Turkism, which has been on the rise since the Constitutional Monarchy II, has adopted a different synthesis than other ideologies. This ideology that paves the way for modern Turkish nationalism, continued to exist as the foundation of the republic in the future. While these ideologies face each other, Ömer Seyfettin; who is the son of a father who spent his life protecting himself from Russian attacks, adopting the understanding of Turkism in school years and strongly opposed to Ottomanism by arguing that this ideology is invalid, tried to spread his ideas through literary narratives. The author who successfully analyzed the society of the period, saw it as a sacred duty to explain that the plan to save the state is not Ottomanism. The highbrow Seyfettin, who fits countless works in his thirty six years life, tries to instill national consciousness and create the sense of identity. Therefore, these themes form the basis of his works. In his published works led by Turkism, he strongly opposes other ideologies. He wrote Ashab-ı Kehfimiz with this understanding. In the preface of the work it is stated that the intellectuals of the period were in a deep sleep and he advocated that a common value, a common nation could not be created from communities whose religion, language, ethnic belonging, culture and history are different. In his work, which has not been studied much, he gives the criticism of the current period with the expression of an Armenian teenager. In his work which he described as a long story, he tried to give the notion of what Ottomanism was over the minorities of that period. The text to be examined enabled us in a way to learn about the political, economic and cultural structure of the society after the Constitutional Monarchy II. In this study, the criticism of the Ottomanism ideology that he stated as an expired trend, the legitimacy of the Turkism idology and why this ideology should be adopted tried to be given through the work named Ashab-ı Kehfimiz.

Keywords: Ömer Seyfettin, Novel, Ottomanism, Satire, Criticism, Constitutionalism

Bir Milletın Tabii Hudutları Dağlar ve Irmaklar Değildir. İstinad Ettiği Milli-
yetin Lisanı ve Dini Sınırlarıdır.

Ömer Seyfettin

Giriş:

1789 Fransız İhtilali'nin etkisiyle milletlerin kendi toprakları üzerinde hak sahibi olma isteğinin artmasıyla birtakım faaliyetler hüviyet kazanmıştır. Devletlerin içerisinde barındırdığı etnik topluluklar, mensup olduğu devletlerden ayrılarak milli bir devlet kurmak istemesi o yıllarda oldukça yaygınlaşmıştır. Bütün dünyaya yayılan hürriyet, eşitlik, adalet, milliyetçilik gibi unsurlarla beraber Osmanlı Devleti de tehdit altında olduğunu idrak etmiş, toplumsal düzenlemelerle bir takım değişikliklere gitmiştir. 1908'de II. Abdülhamit'in idaresinin zayıflamasıyla dönemin aydınları istibdattan kurtulmuş, aynı zamanda imparatorluğu parçalanmaktan kurtarmanın arayışı içerisine girmişlerdir. Bu arayış çeşitli ideolojilerin şekillenmesine ve dillendirilmesine vesile olmuştur. Bu ideolojiler "Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük" tür. İdeolojiler temelde 'Osmanlı Devleti'ni nasıl kurtarabiliriz?' sorusuna alternatif cevap aramışlardır. Dönemin aydınları ideolojilerle devletin parçalanmasını engellemeye çalışırken edebi metinlerle fikirlerini aktarma yolunu seçmişlerdir. Bu bağlamda Türk edebiyatı, farklı zamanlarda farklı aydınların ideolojilerinin yansıtıldığı bir araç olma görevindedir.

Dönemin aydınlarından Ömer Seyfettin kısacık ömrünü Osmanlı tarihinin en çalkantılı döneminde geçirmiştir.(1884-1920) Parçalanmanın eşiğinde olan bir toplumun, olağanüstü mücadele ettiği bir dönemde yaşamıştır. Aydın kimliği ile devletin sorunlarına farklı bir bakış açısıyla yaklaşmış, asker kimliğiyle de devletin içinde bulunduğu durumu, ülke topraklarının daha fazla dağılmaması için öne sürülen, benimsenen ideolojileri bir bütün olarak değerlendirme şansına erişmiştir. Seyfettin bulunduğu konum nedeniyle dönemin gelişmelerine kayıtsız kalmamış, kalemiyle, ideolojisiyle ve zihniyle çözüm yolları aramıştır.

Ömer Seyfettin tarafından kaleme alınan Ashab-ı Kehfimiz diğeri adıyla Bir Ermeni Gencinin Hatıra Defteri adlı eser, dönemin sosyo-kültürel yapısı yansıtmakla beraber Ermenilerin İkinci Meşrutiyet sonrasında Türklere dair nasıl bir fikir yapısına sahip olduğunu belirtmektedir. Eseri, Osmanlılık düşüncesini benimseyen farklı etnik kimliğe sahip kişilerin romanı olarak tabir etmek mümkündür. İstanbul'da yaşayan Ermeni Dikran'ın gözlemleri ve hatıraları üzerine eser kurgulanmıştır. Anlatı 1918 'de yazarın kendi sözüyle "kısa roman" olarak tanımlanmıştır. Romanda dönemin aydınları, ulus bilinci silinmenin arifesindeyken 'Osmanlılık' bilincini aşılamaaya girişirler. Aydınlar, toplanıp 'Osmanlı Kaynaşma Kulübü' isimli bir cemiyet kurar. Yazar "kısa roman"ın önsözünde dönemin aydınlarının hayal dünyasında yaşadıklarını vurgulamakta ve aynı zamanda ırkı, dini, dili farklı olan insanlarla ortak bir millet oluşturulamayacağını düşünmektedir. Bir bakıma eser, "Osmanlı olmanın" hicvini yapma görevindedir. Aynı zamanda

yazarın siyasi ideolojisini de anlatıda anlamak mümkündür.

Peki nedir Osmanlılık? Bu konuyu Üç Tarz-ı Siyaset¹ kitabının önsözünde kısaca şu şekilde açıklanmıştır: “Yeni anlamda bir Osmanlı milleti oluşturmaktır. Bunun için cins, din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin Osmanlı halkları, haklar ve ödevler bakımından eşit duruma getirilecektir. Böylece ve ortak bir vatan kavramı etrafında Amerikan ulusu gibi, bir Osmanlı ulusu oluşturulacaktır” (Akçura, 1976: 6). Dönemin değerli aydını Akçura’nın da dediği gibi Osmanlılık, sahip olunan ülke toprakları içerisinde, “Osmanlı olma aidiyeti” çerçevesinde yeni bir ulus oluşturmaktır. İdeoloji ilk kez II. Mahmut döneminde ortaya çıkmıştır. ‘Osmanlı’ kavramı on dokuzuncu yüzyıla gelene kadar hanedan mensupları için kullanılmıştır. Fakat 1865 yılından itibaren Namık Kemal’in Vatan Yahut Silistre piyesinden sonra Osmanlı kelimesi, milleti, bir bütünü ifade etmeye başlamıştır.

Esas olarak ideolojinin ortaya çıkmasındaki en temel gerekçe yayılmakta olan milliyetçi akımlardır. Milliyetçilik düşüncesi Osmanlı topraklarında ilk olarak Avrupa devletlerinin kışkırtmasıyla Rumlar ‘da isyan olarak başlamıştır. Bu isyanların sonucunda bugünkü Yunanistan kurulmuştur. Böyle bir kaosun içinde Osmanlı’nın devlet ve fikir adamları ‘Devleti nasıl kurtarabiliriz?’ sorusuna çareler üretmeye başlamışlardır. Osmanlılık böylelikle resmi bir ideoloji olarak kendisine çökmekte olan bir devlette yer bulmuştur.

Osmanlılık ideolojisi ilk defa Yeni Osmanlılar tarafından resmi olarak benimsenmiştir. Cemiyetin aktif üyeleri Namık Kemal, Ebuzziya Tevfik, Menâpir-zade Nuri, Ziya Paşa, Ali Suavi, Ağâh Efendi gibi isimlerdir. Yeni Osmanlılar, Osmanlı halkına dil, din, etnik unsur ayırmaksızın hepimiz biriz mesajı vermeye çalışmışlardır. Onlara göre bu şartları sağlamanın yolu, hukuk ve menfaat birliğinin, ülke içinde tarafsızlığının sağlanmasıydı. Bu şartların sağlanmasının ilk adımı parlamento idi. Bu genç ve heyecanlı topluluk şartları sağlamak için 1867’de harekete geçmeye karar vermişlerdir. Fakat hareketleri düşüncede kalmıştır. İsmi geçen aydınlar için sürgün ve tutuklama kararları çıkmıştır. Bunun sonucunda birçok aydın Avrupa’ya kaçmış ve çalışmalarını buldukları yerden yürütmeye çalışmışlardır. Gruptaki aydınların Avrupa’ya kaçmasıyla, Osmanlılık üzerine çalışmaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bunun üzerine bazı isimler İslamcılık bazı isimler de Türkçülük ideolojisine yönelmiştir.

Osmanlılık çalışmalarının beklenen neticeyi vermemesi devlet politikası olarak yürütülen “eşitlik” ilkesinin temelini kaybetmesine neden olmuştur. Gayrimüslimlerin birçoğu yapılan düzenlemelerden memnun kalsalar da yapılan çalışmaların amacının kendi aidiyetlerini yok etmeye başladığını düşünmüşlerdir. Bu nedenle kendi tebaalarından oluşan milli devlet hayallerinden asla vazgeçmemişlerdir. Durumun böyle olması Osmanlı’daki gayrimüslim unsurların tehlike olarak görülmesine neden olmuştur. Müslümanlar tarafından eşitlik ilkesi hoş görülmemiştir. Gayrimüslimler de kendilerini Müslüman halka yakın görmemişler, kendi benliklerinde yaşamaya devam etmişlerdir. Osmanlılığın devletin uzun

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yusuf Akçura, *Üç Tarz-ı Siyaset*, Türk Tarih Kurumu Yayınları: 1976: Ankara.

yıllar iç politikanın merkezinde olması, edebi hayata yön vermesine de vesile olmuştur. Osmanlıcılık dışında bahsi geçen İslamcılık ve Türkçülük ideolojilerini benimseyen aydınlar, eserlerini de benimsedikleri ideoloji zemininde vermeye başlamışlardır. Ülkenin içinde bulunduğu konum, kaybedilen savaşlar ve topraklar, aydınları kendi özüne dönmesine vesile olmuştur.

Türk edebiyatına sayısız eser kazandıran Ömer Seyfettin de doğup yaşadığı coğrafyanın huzursuzluğunu en derinden yaşamıştır. Babası gibi askeri bir eğitim alan Seyfettin, daha orta öğretim hayatında fikri yapısını şekillendirmeye başlamıştır. Dönemin birçok aydını gibi o da Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumu analiz etmiş, fikirlerini edebiyat yoluyla halka duyurmayı kendisine görev bilmiştir. “Yazar, kendi devrinin olduğu gibi Tanzimat'tan beri Osmanlı-Türk toplumunun içinde bulunduğu aydın sınıftaki kimlik ve kendilik değerlerine karşı yabancı ve duyarsız kalışı temel izlek olarak görürken, eleştirisini çoğunlukla Tanzimat aydınının ileri sürdüğü ‘Osmanlılık’ kavramı etrafında şekillendirir” (Durmuş, 2019: 158). Bu bakımdan eserlerinde milli kimlik meselesine çare aramıştır. Onun anlatılarında bütün durumlar ve kişiler milliyetçilik kavramıyla baş başadır. Milliyetçilik, millet, ırk kavramları, eserlerinin anahtar kelimeleri olduğundan Ömer Seyfettin'i Türkçülük akımının içerisinde değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Onun tarzı zit veyahut çatışma unsurlarının bir arada vererek ideolojiyi haklı çıkarmaktır.

Ömer Seyfettin'e Dair Kısa Bir Değerlendirme

36 yıllık kısacık ömrüne sayısız hikâye, şiir, roman, tiyatro kazandıran fikir adamı Ömer Seyfettin, 11 Mart 1884'te Balıkesir Gönen'de doğdu. Seyfettin, babası Ömer Şevki Efendi gibi asker kökenli bir aydındır. İlk eğitim yeri olan Mahalle Mektebi, medrese usulü sert bir eğitim verdiği için okul ailesinin hoşuna gitmemiştir. Daha sonra ailesinin kararıyla Sıbyan Mektebi'ne devam eder. Fakat annesi Fatma Hanım, Sıbyan Mektebi'nde az ders verildiği ve oğlu için yetersiz kaldığı düşüncesiyle karşı çıkar. Aile sonunda Ömer Seyfettin'i İstanbul'da Mekteb-i Osmanî'ye² 1882'de yazdırır. Babasının gönlünde oğlunu asker yapmak vardır. Oğlunu Eyüp Askeri İdadisi'ne gönderir. 1896'da mezun olan Ömer Seyfettin, Edirne Askeri İdadisi'nden sonra 1903'te İstanbul'da Mekteb-i Harbiye'den mezun olmuştur. Mezun olduktan sonra piyâde rütbesiyle görevine başlayan Seyfettin, Kuşadası'nda Redif Taburu'na tayin edilmiştir. 1906'da İzmir Jandarma Okulu'nda öğretmen olarak görevine başlamıştır. Bu dönemde bazı önemli kişilerle tanışmıştır. 1908'de Selanik'te Üçüncü Ordu'da görevlendirilmiştir. Edebi hayatının en verimli eserlerini bu dönemden sonra vermeye başlamıştır. İki yıl boyunca Rumeli'de Babina, İştîp, Manastır, Köprülü, Pırlepe, Serez, Demirhisar kasabalarını dolaşma şansı bulmuş-

² Mekteb-i Osmanî dönemin okullarına göre özel usul eğitim veren bir kurumdur. Yabancı dil eğitimi olarak Fransızca veren okulun kurucusu Bahriyeli Hüseyin Avni Bey'dir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Tahir Alangu, *Ömer Seyfeddin/ Ülkücü Bir Yazarın Romani*, 1968: İstanbul: May Yayınları.

tur. 1911'de Ziya Gökalp'in isteğiyle ordudaki görevinden istifa ederek Selanik'e yerleşir. Tam o sırada Balkan Savaşları'nın olması nedeniyle orduya geri çağrılır. Burada Sırp ve Yunan cephelelerinde görev alır. Yanya Kalesi'nin müdafaası sırasında Yunanlılar tarafından esir alınır. Yaklaşık bir yıl kadar esir düşen yazar, buradan kurtulur ve İstanbul'a gelir. 1914'te askerlikten tekrardan ayrılarak Kabataş Erkek Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği görevine başlar. Bu vazifeyi ölünceye kadar sürdürmüştür. 1915'te İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önemli şahıslarından biri olan Doktor Besim Bey'in damadı olmuştur. Bu dönemde 31 yaşındadır. Fakat eşi Calibe Hanım idealindeki kadın tipine pek de uygun değildir: Bunu Tahir Alan-ğu'nun Ömer Seyfettin'le ilgili biyografik çalışmasının satırlarından anlamaktayız: "Evlenmeye kalkınca, bir komşum karımı tavsiye etti. Ailesi için çok iyi şeyler söyledi. Bir gün sabahleyin Fenerbahçesi'nde buluştuk. Görüştük. Ben onu fena bulmadım. Zaten güzellikte gözüm yoktu. Hayalimde daima bir ev hanımı yaşattığım için, onu, sade çarşafıyla, mahcup halleriyle tam zevkime münasip buldum. Nikâhlandıktan sonra evlerinde görüşmeye başladım. Bir alafrangalık müptelası karşısında kaldığımı anlayınca titredim. Fakat tashih ederim, diyordum"(1968: 304-308). Calibe Hanım ile aralarındaki fikir ayrılığı sebebiyle bu izdivaç uzun sürmemiş ve evlendikten üç yıl sonra ayrılmak durumunda kalmıştır. (1918). Seyfettin 1920 Şubat ayının ortalarında hastalanır. İlk başta beyin romatizması teşhisi konulur. Doktorların yaşadığı kararsızlıkların neticesinde hastaneye kaldırılır. 6 Mart 1920'de vefat eder. Yapılan otopsi sonucunda şeker hastalığından öldüğü anlaşılır. Ömer Seyfettin'in cenazesi ilk başta Kadıköy'de Kuşdili Mahmut Baba mezarlığına konur. Fakat tramvay garajı yapılması sebebiyle 23 Ağustos 1939'da Zincirlikuyu Asrı Mezarlığı'na taşınır. Tiyatro, şiir, düşünce yazıları gibi farklı edebi türlerde sayısız eser bırakan Seyfettin, dönemin en önemli isimlerin başında gelmektedir. Edebi hayatına on altı yaşındayken (1900) yazdığı şiirle katılmıştır.

Türk hikâyeciliğinin gelişmesinde önemli katkıları bulunan Ömer Seyfettin edebi çalışmalarına Edirne Askeri İdadisi'nde başlamıştır. İstanbul'da Mekteb-i Harbiye'deyken Mecmua-yı Edebiye dergisinde ilk şiiri Hiss-i Münccemid yayınlandı. Bu dergide şiirlerinin yayımlanmasıyla edebiyat dünyasına girmiş oldu. Balkanlarda görev yaptığı sırada Bomba, Beyaz Lale ve Tuhaf Bir Zülüm adlı eserlerini yazdı. Adı geçen eserleri, Balkan şehirlerinde edindiği izlenimler sonucu yazdığı bilinmektedir. Türk milliyetçiliğinin temellerini, Türk kimliğinin çerçevesini kendi bakış açısından edebi yollarla, anlatılarla anlatmaya çalışan Seyfettin, farklı etnik kimlikleri kullanarak milliyet bağının önemini vurgulamıştır. Ali Canip'e yazdığı ünlü mektubu Yakorit'te bu sıralarda yayımlanmıştır. Dil konusundaki kişisel fikirlerini içeren bu mektup, ona "Yeni Lisan" hareketinin kapılarını açmış, bu önemli edebi akımın başlatılmasına vesile olmuştur. Milli bir edebiyat için dilimizin Arapça, Farsça öğelerden ayrılması gerektiğini savunan Seyfettin, düşünceleri- ni yakın dostu Ali Canip'e şu sözlerle iletmiştir:

"Edebiyattan nefret ettiğimi ve bu nefretimin iğrenç, tiksindirici bir nefret olduğunu yazmıştım. Bu nefretim edebiyata olmaktan ziyade, lisanadır. Bizim lisanımız -her zaman düşündüğümüz gibi- berbat, perişan; fenne, mantığa muhalif bir

lisandır. Garp edebiyatını biraz tanıyan, mümkün değil bu nefretten kurtulamaz. Bu lisanı zaman ve vakıfane bir sa'y tasfiye eder. (...) Sa'yimin esasını teşkil edecek noktalar pek basit: Arapça ve Farsça terkiplerin hiç lüzumu yoktur. Bunlar ancak süs içindir. Kimin gösterecek, teşhir edecek fikri yoksa onları çok kullanır. Eğer terkipler terk olunursa tasfiyede büyük bir adım atılmaz mı? Bunu yalnız başaramam. Geliniz Canib Bey, edebiyatta, lisanda bir ihtilâl vücuda getirelim. Ah büyük fikir, sa'y, sebat ister..." (Yöntem, 1935: 10/230). Ömer Seyfettin bu sözleriyle Ali Canip'i dil ve edebiyat konusunda disiplinli ve birlikte hareket etmeye davet etmiştir. Yazarın yaptığı çalışmalar, "Milli Edebiyat" adıyla bir dönem olarak edebiyatımızda yerini almıştır.

Yeni Lisan hareketi, 11 Nisan 1911'de Genç Kalemler dergisinin ikinci cildiyle başlamıştır. Bu edebi hareket aynı ismi taşıyan başmakale manifestonun bildirgesidir. Makale on altı maddeden oluşan oldukça uzun bir anlatıdır. Fakat Genç Kalemler'in heyetini oluşturan aydınlar Balkan Savaşları başlayınca dağılmışlardır. Bu sıralarda esir düşen Ömer Seyfettin asla umutsuzluğa düşmemiş ve Mehdi, Hürriyet Bayrakları gibi Türk hikâyeciliğinde öne çıkmış olan eserlerini yazmıştır. Meşrutiyet, Balkan Savaşları gibi tarihe geçen olaylar onun ruhunda yaşadığı yerleri terk etmek zorunda kaldığı için derin izler bırakmıştır. Esareti bitince İstanbul'a dönen Seyfettin, Bab-ı Ali Baskını'nda Enver Paşa ile birlikte hareket etti. Yine bu dönemde Türkçülük anlayışında yazılar yazdı. Bu fikrin savunucusu oldu. Kısa bir süre Türk Sözü dergisinin başyazarlığını yaptı.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Yeni Mecmua' da yayımlanan öyküleriyle adını duyurmayı başarmıştır. Kendi tarzını da bu öykülerle belirleyen Seyfettin, Türk edebiyatında "Maupassant" ya da diğer adıyla olay öykücülüğünün temsilcisi durumundadır. Eserlerini kişisel deneyimlerinden yola çıkarak tarihsel olaylar ve halk gelenekleri ekseninde yazmıştır. Anlatılarında atasözleri, deyim ve ünlü halk hikâyelerinden yazarın, günlük konuşma dilini kullanması şaşırtıcı değildir.

Onun ikinci Meşrutiyet'ten vefatına kadar olan yaşamı edebi dünyasına doğrudan sirayet etmiştir. Nitekim devrin en karışık ve zor günlerinde toplumdaki soyutlanmak yerine sorumluluk sahibi bir fikir adamı olarak kalemiyle çareler üretmiştir. 1908'den sonra oluşmaya başlayan Türklük bilinciyle, Türk milliyetçiliğine doğrudan katkıda bulunmuştur. 1913'te yayımladığı Hürriyet Bayrakları³ adlı hikâyesi, Osmanlılık, milli bilinç, Osmanlı milleti gibi kavramları bir zemine oturtmaya çalışmıştır. Türkçülük fikrini iyiden iyiye benimseyen Seyfettin, 1918'de Ashab-ı Kehfimiz diğer adıyla Bir Ermeni Gencinin Hatıra Defteri isimli bir öykü yayımlar. Millet ve milli benlik kavramlarını sorgulayan yazar, Osmanlı Devleti'nin Meşrutiyet devrinde ortaya çıkan siyasi akımların halk tarafından algılanış biçimini Ermeni bir gencin ağzından anlatarak fikir bulanıklığını ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Ashab-ı Kehfimiz'in dili diğer milli bilinci aşlayan hikâyelerine nazaran daha sert ve gerçekçidir. Bunu eseri incelediğimiz bölümde açıklamaya çalışacağız.

³ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Ömer Seyfettin, *Hürriyet Bayrakları*, Ecem Yayıncılık, 2005: İstanbul.

Bir Ermeni Gencinin Hatıra Defteri'nde Osmanlılık Eleştirisi

Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet Devri'ni diğer dönemlere nazaran farklı yorumlamak gerekir. Bu dönemde hem sanat hem de siyasette çeşitli akımları görmek mümkündür. Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık, Türkçülük olarak sıralamak mümkündür. Adı geçen ideolojileri benimsemiş aydınlar görüşlerini de bu minvalde iletmiştir. Peki Türkçülük nedir? Bu konuda birçok görüş olsa da, ideolojinin en net ve sade tanımını Ziya Gökalp yapmıştır: “ Türkçülük Türk milletini yükseltmek demektir “ (2009: 32). Gökalp sadece bu tanımla kalmamış, geniş açılımlara doğru yol almıştır. Sanat, coğrafya, siyaset, kültür gibi pek çok alanlarda konu başlığı ile aktarmaya çalışmıştır. Türkçülük, millet olma, millete olan aidiyet ve mensubu olunan milleti yüceltmektir. Yüceltmenin yolu da ırk, dil, din, kültür gibi kavramları bir bütün olarak ele almak ve benimsemektir. Türkçülük başlı başına devlet ideolojisi olmasa da milli Mücadele'nin temel direği, Türkiye Cumhuriyeti'nin de zemini olmuştur.

Ziya Gökalp'in Türkçülük fikirleri birçok aydına ışık olmuştur. Dil ve edebiyat alanında kendisine daha çok yer edinen Türkçülüğün en önemli temsilcilerinden biri Ömer Seyfettin'dir. Bir Ermeni Gencinin Hatıra Defteri adlı eserini de Türkçülük zemininde yazmış, Osmanlılık görüşünü de şiddetle eleştirmiştir.

1918'de yazılan eser “kısa roman” olarak tanımlanmıştır. Fakat kurgu ve olay düzeni açısından uzun hikâye olarak görülmesi daha uygundur. Seyfettin bu eseri için edebi bir eser oluşturma gayesinde olmadığını “maksadının sadece münevverlerimizin garip düşüncelerini içtimai hakikatle karşılaştırmak istiyordum, cümlesiyle açıklamıştır. Daha eserin önsözünde bile Seyfettin, Osmanlılık eleştirisini vermiş, Osmanlıcılık düşüncesinin niçin benimsenmemesi gerektiğini okuyucuyla paylaşır. Böylelikle eserin gidişatı hakkında okuyucuya bilgi vermiş olur: “ ‘Osmanlılık’ gerçekte devletimizin adından başka bir şey midir? Avusturya'da yaşayan Almanlar'a 'Avusturya milleti' denemezdi. Alman nereli olursa olsun, her yerde Alman'dı. Türkçe konuşan bizler de beş bin yıllık bir tarihin, hatta çok eski bir esatirin sahibi olan millet idik. Osmanlı Devleti'nin ülkesinde, Kafkasya'da, Azerbaycan'da, Türkistan'da, Kaşgar'da kısacası nerede yaşarsak yaşayalım, yine halis muhlis Türk'tük...” (Seyfettin,2008: 12).

Dikran 30 Ağustos 1908'de günlük tutmaya başlar. Günlüğün hemen başında kendisini sorgular. Bu hayata geliş amacı, bulunduğu konum, çocukluğu ve lisedeki yılları gözlerinin önüne gelir. Dikran mutludur. Meşrutiyet ilan edilmiş, hürriyet ve özgürlük gelmiştir. Ermeni kardeşlerini “ Kürt cellatlarına doğratan Kızıl Sultan⁴'ın kuvveti”(s.20) iktidarı elinden alınmıştır. İstibdat kalkmış, birbirlerine düşman edilmeye çalışan milletler, insanlar, dinler barışmıştır.

Yazarın Kızıl Sultan olarak bahsettiği Abdülhamit'e doğrudan olmasa da dolaylı olarak eleştirisi vardır. Bu nedenle eserlerinde onun ismini anmak yerine Kızıl Sultan lakabını kullanmayı tercih etmiştir. Osmanlıcılık fikrini savunan saltanatla, Ömer Seyfettin'in Türkçülük fikri örtüşmez.

⁴ II. Abdülhamit.

Meşrutiyet’le beraber ülke topraklarına Dikran Hayıkyan’ın tabiriyle bahar gelmiştir. Yaşanılardan önce Hayıkyan ihtilalci bir kişiliğe sahiptir. Rusya himayesinde muhtar bir devlet kurmak ve akabinde de Büyük Ermenistan devletinin kurulması onun en büyük hayalidir. Fakat yaşananlardan sonra bambaşka bir fikre bürünür. Osmanlı olmaya sıcak bakar. Hayıkyan’ın ruh halini şu cümleler göstermektedir:

“Neden her millet ayrı bir zümre, neden ayrı bir hükümet yaparak yaşasın? İşte bir arada, ortak çıkar ve komşuluk bağlarıyla pekâlâ anlaşılıyorlar. Amerikalılar mutlu değil mi ? Biz neden Osmanlı olmayalım? Neden otuz şu kadar milyonluk bu cemiyeti yıkalım? Mantık ve menfaat, hayalî mefkûre peşinde koşmamızı yasaklamaz mı? “ (s. 21).

II. Meşrutiyet dönemini incelediğimizde tüm ülkedeki vatandaşlar gibi Ermeniler için de yeni bir dönemin başladığını görmekteyiz. Bu dönemde birçok siyasi suçlu affedilmiştir. Yabancı ülkelere gitmiş olan Ermeniler, Osmanlı topraklarına geri dönmüştür. II. Abdülhamit tarafından faaliyetleri ve ayrılıkçı milliyetçi çalışmalarını yüzünden Kudüs’e sürgün edilen eski Ermeni Patriği İzmirliyan Efendi, Meşrutiyet sonrası İstanbul’a gelerek büyük bir coşkuyla karşılanmıştır⁵. Bu dönemde Taşnaklar, Jön Türklerle iş birliği yaparak belli bir müddet onlarla çalışmıştır. Bütün bu genel siyasi bilgilerin ışığında eserdeki Ermeni genci Dikran’ın Osmanlı olmaya neden sıcak baktığı anlaşılacaktır.

Meşrutiyet ilanından bir süre sonra Dikran Meşrutiyet sonrası oluşan tabloyu enkaz olarak görür. Irk kavramına vurgu yapar. Türkleri kendi ırklarını görmezden gelişiyle beraber Osmanlı olmayı, bir din gibi yücelttiği için eleştirir. Hayıkyan ne kadar Osmanlı olmayı kabul etmiş görünse de kendi içinde, kendi milletine derinden sadakati vardır. Bu sadakati Kanun-i Esasi’ye uygun bulmaz ve şimdilik kendi benliğinde yaşamaya karar verir.

Hangi millettensin sorusuna ‘Müslümanım’ diye cevap verilen bir ortamda Hayıkyan, ırk kavramının göz ardı edildiğini görmektedir. Müslümanların çoğunlukta olduğu bir ülkede kendi Osmanlıyım demeyi kendisine uygun bulur ve bu düşünce aklına yatar. Bir yandan siyasete atılmak istese de kendi fikriyatını temsil edecek bir oluşum görememektedir. Tam da bu sıralarda Niyazi Bey’le tanışır. Onun vesilesiyle Osmanlılık fikrine daha da ısınır. Türkçülüğe tamamen karşı olan Niyazi Bey Osmanlılığı temsil edecek olan ‘Osmanlı Kaynaşma Kulübü’nün kurulacağını Hayıkyan’a iletir. Niyazi Bey, tam Tanzimat romanlarındaki alafranga, umursamaz, mirasyedi karakteri temsil etmekte ve anlatı boyunca buna uygun olarak hareket etmektedir.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Recep Karacakaya, “İstanbul Ermeni Patriği Mateos İzmirliyan ve Siyasi Faaliyetleri” *Ermeni Araştırmaları I. Türkiye Kongresi Bildirileri*, ASAM Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Cilt 1, Ankara: 2003.

Osmanlı Sembolü: Osmanlı Kaynaşma Kulübü

Osmanlıcılık düşüncesi ilk kez, ‘Osmanlı Kaynaşma Kulübü’nün manifesto-sundan önce okuyucuyla paylaşılır. İttihat yanlısı bir çavuşla girdiği diyalogun sonunda Hayıkyan gidişatın iyi olmadığını belirtir. Abdülhamit tahtından indirildiği ve istibdat sona erdiği halde ihtilalcilere güvenmez. Dikran’a göre ihtilalciler kendi içlerinde çelişki yaşamaktadırlar. “Bütün genelevler, meyhaneler ihtilâlcilerle dolmuştu” (s.27).

Türklerin adeta kış uykusunda olduklarını, üzerlerinde ölü toprağı olduğunu kendi milletlerini önemsemediklerini, hatta olay çıkaran Ermenilere ve Hayıkyan’ın tabiriyle ‘ihtilâllere’ kayıtsız kalmaktadırlar. Türklere göre bütün bu yaşananlar “Ermeni gürültüsü”dür. (s.29).

Yazar vermek istediği düşünceyi anlatısında çatışma halinde vererek okuyucunun gerçeği görmesini ve anlamasını amaçlamıştır. Yazar, milli bir siyasetten yana olduğunu satır aralarında belirtir. Vaka devam ettiği sürece Osmanlılık düşüncesine cephe alır, bu fikrini de azınlık olarak ön plana çıkardığı, karşı düşüncede olduğu kişilerin ağzından aktarmaya gayret etmiştir.

“Türk, Türkler, Türklük, Türkiye kelimeleri ağza alınmıyor, hatta en muktedir muharrirler ‘Memalik-i Osmanî’ye Avrupalıların Türkiye dediğine kızıyor ve Türkiye’de hiç Türk olmadığını iddia ediyorlardı. Uzun bir zaman Tanzimat sekriyle uyumuş,’ olan halk, ‘hiçbir fikirle birbirine bağlı olmayan Türkler ferdiarzularla harekete başladılar. Meşrutiyet namı altında feci dramlar oynanıyordu” (Seyfettin, 1971: 311).

Bu cümlelerden hareketle yazarın Ashab-ı Kehfimiz’i Türk milliyetçiliği ışığında yazmış olduğunun tespitidir.

Esere yeniden dönecek olursak; Hayıkyan’ın üzerinde Niyazi Bey’in iyi bir etki bıraktığı görülür. Niyazi Bey kendi çağdaşlarına nazaran modern, Avrupa’da eğitim görmüş, Türkçülük ideolojisine karşı, kendi milliyetini göz ardı etmiş, Avrupalıların ‘Türk Birliği, Pantürkizm’ gibi söylemlerine karşı çıkan bir zattır. Türkiye ismine karşı tepki gösterir. Ona göre bu isim coğrafya, tarih gibi öğretici nitelikte olan kitaplarda yer almaz. ‘O halde Avrupalılar neden bu saçmalığı uydurmuşlardır?’ Düşüncelerini ispatlamak için Tefvik Fikret ‘in Rubab-ı Şikeste’sini örnek gösterir: “Memleketimizin son şairi Tefvik Fikret, meşhur Rubab-ı Şikeste’sinde ilaç için olsun bir ‘Türk’ kelimesini geçirmemiştir(Seyfettin,2008:34). Niyazi Bey kendisini dinleyen insanların varlığından da cesaret alarak “Türk, Türkçülük, Türkçe” gibi kavramların olmadığını da sözlerine ekler.(s.34) Osmanlı’da her etnik unsurun var olmasından dolayı her dil, bir lisandır sözünden hareketle; düşünürlerin kullandığı Osmanlıca yazı dilini savunur. Böyle bir ortamda Türkçülük ona göre nefes alamaz ve bu ideolojiyi aptalca bulur.

Ömer Seyfettin anlatısının bu bölümünde Osmanlı toplumu içerisinde “Biz neyiz, ben neyim ?” sorularını okuyucuya sormuş olur. Böylelikle okuyucunun aidiyeti, milliyeti kısacası milli kimlik, ironilerle anımsatılmıştır. Niyazi Bey’in fi-

kirleri Hayıkyan'ı etkisi altına alır. Türklerin milliyet iddiasında olmadığını idrak etmiş olur. Cins ve mezhep ayrımı yapılmaksızın Osmanlılık temelli bir cemiyet kurulacağını öğrenir. Devam eden süreçte cemiyetin beyannamesinin yazılı olduğu mektup Hayıkyan'ın eline ulaşır. Bu belgede ' Osmanlılık haricinde hiçbir etnik unsurun söz edilmeyeceği, Osmanlı lisanının ilim, edebiyat ve toplum dili olarak kabul edileceği, bu şartların oluşması için de gazete ve dergiler çıkarılacağı yazmaktadır. Adının üzerinde olduğu Osmanlı Kaynaşma Kulübü'nde her tür farklı etnik aidiyete rastlanmaktadır. Rum, Yahudi, Levanten, Türk, Arap, Bulgar ve Ermeni gibi milliyetler mevcuttur. Niyazi Bey'in mektubuna Dikran Hayıkyan kulübe katılma yönünde cevap verir. Fakat kulübe üye olduktan altı ay sonra Marsilya'ya gider ve kulübün faaliyetlerine katılamaz. Marsilya'dan döndükten sonra kulübe tekrar uğrar. Kulüpte 'Esperanto' isimli yapay bir dil oluşturulacağını öğrenir. Hayıkyan'ın Rum arkadaşı Diyamandis, Türklerin lisanı olmadığını, Rumca'nın Türk lisanından daha üstün olduğunu savunur. (s.55) Bu bölümde Seyfettin, milletin dile önem vermesi gerektiğini vurgular. Çünkü ona göre Türkçe, milli benliğin, milli kültürün uyanışının simgesidir. Eğer Türkçe yok olup giderse bu uyanış da olmayacaktır. Ömer Seyfettin'in dil konusundaki düşünceleri az çok bilmekteyiz.

Azınlıkların ağzından Türk dilinin yok sayılmasını vererek dil konusunda neden çalışma yapılması gerektiğini okuyucuya anlatmaya çalışır. Bunu da edebiyat yoluyla vererek edebiyatın da bir bakıma millileşmesini sağlar. Biliyoruz ki, Yeni Lisan edebi hareketi Türkçülük manifestosunun dile indirgenmiş halidir. Fikir adamı Seyfettin, edebiyatın belirli bir zümreye hitap etmesini kabul edemez. Edebiyat toplumun her kesimi tarafından anlaşılır olmalıdır. Ona göre dil, milliyetin bir sembolüdür: " Fikir" demek nasıl "lâfız" demekse âdeta "milliyet" demek de "lisan" demektir. Bunun için millet hâline geçen cemiyetler lisanlarına fazla bir kıymet ve ehemmiyet verirler. Almanları, Macarları, Bulgarları misal olarak kabul edebiliriz" (Polat 2016:474).

Umut Vadeden Sonun Başlangıcı

Osmanlı Kaynaşma Kulübü'nde yapılan çalışmalar neticesinde Hayıkyan, Osmanlılık ideolojisinin boş bir hayal olduğunu anlar. "Osmanlılık vehmi, onların (Türklerin) bütün mantıklarını, muhakemelerini uyutmuş" (Seyfettin,2008: 57). Burada yazar, Türklerin geçmiş tarihlerine ve kahramanlıklarına ironiyle vurgu yapar. Osmanlılığın miadı dolmuş bir ideoloji olduğunu, tarihsiz bir millet yaratılmaya çalışıldığını, kendilerini kurtaracak şeyin bizi biz yapan manevi değerler olduğunu hatırlatmaya çalışır.

Dikran Hayıkyan'ın Ermeni bir arkadaşı, yer yer altını çizdiği Fransız gazetesini okuması için kendisine verir. Fransızlar Türklerin uyanışa geçtiğini iddia etmiştir. Dikran oturup kendi zihninde bu düşüncenin muhakemesini yapar. "Türkler bir felakete uğradıklarında kendi benliklerini hatırlayacaktır, savaş

başladığında Türkler, Türklük mefkuresini canlandırıp, uyanışa geçeceklerdir.” (s.69) Dikran bu düşünceler içerisindeyken Balkan Savaşları patlak verir. Osmanlı Devleti himayesi altında Sırp, Arnavut, Yunan, Bulgar gibi ne kadar azınlık varsa hepsi devlete isyan bayrağı açar. Fakat Osmanlı Kaynaşma Kulübü adeta yedi uyurları temsil eden bir konumdadır. Onlar kendi işlerine bakıyor, din meselesini konuşuyorlardı. Kulüp üyelerinden Eserrullah Bey, Osmanlı milletinin mutlaka ortak bir dininin olması gerektiğini vurgular. Fakat şartlar göz önüne alındığında bu da mümkün değildir. Osmanlı toplumu içinde birçok dine inanan etnik unsur vardır. Müslüman halk çoğunlukta olsa da gayrimüslim olarak tabir edilen grubun da sayısı epey fazladır. Türkler milliyetlerine düşkün olmasa da, din onların kırmızıçizgisidir. Dikran’a göre İslamiyet’i onlardan almak imkânsız görünmektedir. Mantıken uygulanabilirliği mümkün olmayan fikirler arttıkça, kulübe gelen üye sayısında da azalma olmuştur. Azınlıklar neredeyse hiç gelmiyor, gelenlerle de mantıklı fikirler yürütülememektedir. Savaş sırasında top sesleri İstanbul’dan duyulmaktadır. Azınlık olarak tabir edilen grup, bu duruma içten içe sevinmekte, Ayasofya’ya “haç” diki- lecek günü beklemektedirler. Seyfettin, Ayasofya metaforunu kullanarak Türklerin “Kızıl Elma” ülküsüne gönderme yapmaktadır. Bu durumu da kinayeli bir şekilde anlatmaktadır. “Kızıl Elma” ülküsü Türkler için ne kadar önemliyse, Ayasofya’da Hıristiyanlar için o denli önemlidir. Ayasofya’ya sahip olma hevesi Dikran’ın işine gelmekte, kulüp faaliyetlerine elinden geldiğince katılmaya çalışmaktadır. Önemli olan Türkleri uyandırmamaktır. Tam bu sırada kulübün üyeleri, faaliyetlerinin belgesi niteliğinde “İnsanlık” adlı bir gazete çıkarırlar. Fen, edebiyat, siyaset gibi çeşitli konularda yazılar yazan kulüp üyeleri fikirlerini halka inandırmayı amaçlamışlardır. Anlatı bu noktadan sonra okuyucuyu on iki yıl sonrasına, 1925’e götürür. Dikran Hayıkyan, Hayganoş isimli Ermeni bir hanımla evlenmiş, çocuk sahibi olmuşlardır. İnsanlık isimli gazete başarısız olmuş, ülkedeki Türklerin uyanmasıyla adeta telgraf yağmuruna tutulmuştur. Türk Yurdu, Türk Ocağı, Türk Gücü, Altun Ordu, Yeni Turan Türk Birliği gibi dernekler adeta galeyana gelmiş, yerli halk azınlıklar- dan “Ey milletini inkâr eden alçak sefiller” diye söz etmeye başlamıştır. (s.85) Eserin sonunda Ermeni hanım Hayganoş, Dikran’a “milletini sev” öğüt verir. Dikran millet sevgisi ile aşkı bir tutar. Aileye karıştıkça vatan sevgisi de artmaya başlar. Günlüğüne Türkçe satırlarla son verirken, eserin sonundaki satırlarında bir daha Türkçe lisanını değil kendi lisanı olan Ermeniceyi kullanacağını ipucunu da okuyucuya aktarmıştır.

Sonuç:

Birçok eserinde benzer temaları işlemeyi tercih eden Ömer Seyfettin, Ashab-ı Kehfimiz adlı eserinde dönemin aydınlarına yönelik en şiddetli eleştirisini görmekteyiz. Yaşadığı dönem Osmanlı Devleti'nin en çalkantılı dönemidir. II. Meşrutiyet zamanında asker olarak görev yaptığı Balkanlar'da Türklerin durumundan oldukça etkilenmiş, siyasi ve tarihi olaylara tanık olma şansına erişmiştir. Bu durum onun edebi kişiliğinin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Dönemin fikir adamı olarak yaşanan çalkantılı hâl, onu kendince dağılmayı önlemek için çareler aramaya itmiştir. Bilindiği üzere milliyetçilik fikrinin zemini Fransız İhtilali atmosferinde gelişmiştir. Osmanlı Devleti himayesindeki etnik unsurlar milliyetçilik fikriyle birer birer imparatorluktan kopmuştur. Bu bağımsızlık hareketleri sırasında Osmanlı en zor dönemini, çöküş devrini yaşamıştır. Türk kimliği de bu buhrandan nasibini almıştır. Türkler Doğu ile Batı arasında bocalamış, kimlik bunalımı yaşamıştır. Yaşanan kimlik bunalımı, yozlaşmayla beraber dönemin fikir adamlarını çözüm yolları aramaya itmiştir. İslamcılık, Osmanlıcılık ve Türkçülük ideolojilerinin ekseninde geçen dönem Ömer Seyfettin'i de hareketlendirmiş, fikrini eserlerde yansıtmaya başlamıştır. Milli duyguları kuvvetli olan Ömer Seyfettin, kimliğe karşı duruş, kültürel yozlaşma, Türk milliyetçiliğinin önemi, Osmanlıcılığa karşı duruş gibi temaları eserlerinin merkezi haline getirmiştir. Fikirlerini toplumu aydınlatmak için bir araç olarak görürken, 'öteki' kimlik anlatılarının merkezi konumundadır. Öteki kimliğin ön plana çıkarılmasıyla Osmanlı'dan ayrılan azınlıkların Türklere bakış açısını da öğrenmekteyiz. Bir Ermeni Gencinin Hatıra Defteri adlı uzun hikâyede Osmanlılık düşüncesine ısınan Ermeni gencinin hatıralarına rastlıyoruz. Dikran Hayıkyan İstanbul Moda'da yaşayan Ermeni bir gençtir. Eski gücünü kaybeden Osmanlı Devleti'nin himayesinde yaşayan azınlıklar, milliyetçilik fikrine bürünmüşler, Hayıkyan da Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle özgürlük ortamının oluştuğunu görmüş, Ermeni ihtilalcisi tavrından vazgeçerek bu atmosferle kurulan Osmanlı Kaynaşma Kulübü'ne üye olmuştur. Bu kulüpte öteki kimlik ve alay unsurlarına çokça yer verilerek benimsenen Osmanlıcılık düşüncesinin içi boş ve tehlikeli bir hayal olduğu okuyucuya aktarılmıştır. Öteki kimlik Hayıkyan, Türkleri yedi uyurlara benzeterek, Türklerin milliyetini, dinini, milli benliğini ve kültürünü hiçe saydığını görmüştür. 'Öteki' kimlik Ömer Seyfettin'in metinlerinde, milli şuur kaybı yaşayan, yozlaşmış toplumu aydınlatma görevindedir. Ötekinin eylemlerinin belirgin kılınmasıyla, asıl kimliğe vurgu yapılmıştır. Böylelikle Seyfettin asıl kimliğe milli bilincin ne olduğunu hatırlatmaya çalışmıştır. Hikâyeden beklenen temel görev, Türkçülüğün ne kadar haklı bir gereksinim olduğunu, göstermektir. Türkçülüğün var olması gerektiğini benimseyen yazar, hikâyesinde de okuyucuya bunu ayrıca hissettirir. Türkçülüğün gerekliliğini Türkleri ayaklandırarak verir. Bu şekilde milli benliği, milli kültürü ve kimliği aşılama çalışmıştır. Ömer Seyfettin, Osmanlılık anlayışını çürütmek amacıyla o dönemin dil anlayışına, toplum yapısına, siyasi dönemin vurgusuna sıkça başvurmuştur. Bu şekilde okuyucuya geniş bir perspektif sunduğunu görürüz. Yazar bu bakış açısını verirken süslü sözlerden, dolambaçlı ifadelerden edebi metinlerin

topluma hizmet etmesi gerektiği ilkesiyle kaçınmıştır. Bu anlatıyla beraber Ömer Seyfettin'in milliyetçiliğe bakış açısı okuyucuya kazandırılmış olunur. Onun Osmanlıcılığa uzak duruşu Türk milliyetçiliğine sarılmasına vesile olmuştur. Yazarın yer yer mizaha kayan söylemleriyle, değersizleştirilmeye çalışan milli bir kültürün ayakta kalamayacağını ima eden ifadelerine de ayrıca rastlamaktayız. Milli edebiyat döneminde ele alınan pek çok eser gibi Osmanlı aydını eleştirisi farklı bir açıdan okuyucuya sunulmuştur. Bu uzun hikâyeye, yazarın iki yönlü siyasi düşüncesini yansıtmaktadır. Osmanlı ve Türk olmanın ayrıntıları kurguyla işlendiğinden eser, günümüzde de güncelliğini sürdürmektedir.

Kaynakça:

AKÇURA Yusuf(1976) Üç Tarz-ı Siyaset, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları:

ALANGU, Tahir(1968) Ömer Seyfeddin/ Ülkücü Bir Yazarın Romanı,İstanbul: May Yayınları.

DURMUŞ, Mitat (2019) “Ömer Seyfettin’in Anlatılarında Ötekinin Algılanışı ve Konumlandırılışı ile Ötekinin Aynasında Şekillenen Kendilik Bilinci” Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Ankara.

GÖKALP, Ziya (2009), Türkçülüğün Esasları, Konya: Tuna Yayınları.

KARACAKAYA, Recep (2003), “İstanbul Ermeni Patriği Mateos İzmirliyan ve Siyasi Faaliyetleri” Ermeni Araştırmaları I. Türkiye Kongresi Bildirileri, Ankara: ASAM Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Cilt 1.

PALA, İskender, (2004), Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, İstanbul: L&M Yayıncılık.

POLAT, Nâzım Hikmet (2016), Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri, Ankara: TDK.

SEYFETTİN, Ömer (2008), Bir Ermeni Gencinin Hatıra Defteri, İstanbul: Bilge Karınca Yayınları

SEYFETTİN, Ömer (2005), Hürriyet Bayrakları, İstanbul: Ecem Yayıncılık.

SEYFETTİN, Ömer, (1971), Milli Tecrübelerden Çıkarılmış Ameli Siyaset, İstanbul: Göktuğ Yayınları.

YÖNTEM, Ali Canip (1935), Ömer Seyfeddin Hayatı ve Eserleri, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi.

Extended Abstract:

The Ottoman Empire had many ethnic elements, languages and religions for centuries. The multinational, cosmopolitan structure of the state has developed against it during periods of disintegration and collapse. Societies of different ethnicities and of different religions acted with the desire to establish their own national state from the nineteenth century when the empire began to weaken. Due to this movement, the superiority of the West was accepted in the Ottoman Empire, and both Muslim and non-Muslim people were equalized under a law, and some breaks were tried to be prevented. But even improvements could not save the empire from falling apart. It is known that the idea movements adopted from the foundation of the Ottoman Empire until the 19th century are all religion-based. After the 19th century, with the defeat of the lost wars and lands, and subsequently with the influence of the Tanzimat and Islahat decrees, the state and intellectuals of the period offered some solutions to the crumbling empire. Especially in the first years of the constitutionalism, the ideas of Ottomanism, Islamism and Turkism were examined in detail. Between 1908 and 1913, the movements of thought were tried to be transformed into state policy. In this period, the intellectuals had the task of transferring their ideas to the public through literature. Ömer Seyfettin, the important name of the period, has witnessed all these developments. While observing the political events of his time, he reflected his ideas to his works. Seeing himself as an opinion person while examining his narratives will cause incomplete information within the framework of ideas. Ömer Seyfettin is one of the most important names in the formation of the Turkish-nation state, illuminating this road. Born on March 11, 1884 in Balıkesir, the writer, in his short life, brought countless works of different genres such as stories, poetry and theater. With his military identity and intellectual identity, he looked at the events of the period in a holistic way and tried to understand the chaos environment of the Ottoman State with his ideas and ideology and tried to find a solution with his literary texts. He opposed the political structure and political irregularities that passed from father to son. In this respect, it is also the representative of the national literature. He produced his works intensely between 1908-1920. With the defeat of the Balkan Wars, he noticed the unraveling of the Ottoman Empire early, and prioritized national values as a remedy for salvation. The attitude of the minorities to the Turks deeply affected Ömer Seyfettin and prompted him to think about Turkish nationalism. His military and civil service life contributed to the development of the expanding circle of friends. The content of the narratives consists of the state of the Ottoman State and historical and political events. He emphasizes the necessity of having national consciousness in many stories. Ömer Seyfettin, who is also a pioneer of the New Language literary movement, has created almost all his articles, especially Genç Kalemler and Türk Yurdu, within the framework of the ideology of Turkism. Emphasizing that the Turkish language should be simplified, the author argues that the language should be freed from the influence of Arabic and Persian. With this argument, it opposes Ottomanism and forms the ground for the ideology

of Turkism. It will not be wrong to examine his works in the form of “reflection of Turkism”. He writes the Diary of an Armenian Teenager based on the ideology of Turkism, like his other narratives. The work, which has an intense ideological theme, motivates the reader to discover the national identity. While doing this, he strengthened the words of the other with the words of the other and created a field of thought for the reader. It also shares the thoughts of the Armenians about the Ottoman society of the period with its readers. Ömer Seyfettin shows the Armenians at a distance against the Turks. The author describes the narrative of his book in the preface as “short novel”. The work, which contains the critique of the intellectual of the period, compares the conditions and intellectuals of the period to the seven sleepers in the story of Ashab-ı Kefh. It allows readers to be evaluated and recognized by intellectuals who do not have the concept of Turkishness or are unaware of the concept and are trying to maintain the Ottoman idea. He sees Ottomanism as “identitylessness, no root”. In his work, which has not been studied much compared to other works of Seyfettin, it was tried to give the confusion, problems, criticism of the Ottoman movement, the justice and necessity of the ideology of Turkism. The author thinks that Ottomanism is an “ideology that makes people forget who they are.” Some intellectuals had a single thought at that time. He was also Ottoman. The intellectuals think that they will be appreciated by Europe if they continue their idea of being an Ottoman. But, according to him, this thought is completely illusion. Ottomanism is an expired ideology. Seyfettin criticizes the Turkish intellectuals who defend the Ottoman Empire with a cynical style. He thinks that it is not possible to realize the desire to form a common nation desired since Tanzimat. He argues that Ottomanism is not a rising but a falling value. In an environment where the war continued, she wanted to create a determination to struggle in the society with her ideas and to give hope for the future. Seyfettin, who wrote his work from a realist and observer point of view, states that the society he lives in cannot distinguish between the concepts of religion and nationality, that even minorities have a national consciousness, that the Turkish nation is asleep, and that people who insist on the ideology of Ottomanism have individual interests, so they give up the concept of Turkishness. Based on all these thoughts, it is almost impossible to separate the author’s ideology and life story from his works. Apart from his own memories and some stories, he draws attention with his messages of belonging and national identity. In his narratives, including the story we have studied, we encounter vivid, colorful life scenes. With these features, Seyfettin is still up to date even today. Instead of giving his ideology directly to the reader, he tries to give his opinion in the text of fiction. Thus, it can be determined that the article form is thought to be boring. In the light of all this information, the thoughts of the author about the idea of Ottomanism and satire will be tried to be given in our study.